

Małgorzata Czuryk, Mirosław Karpiuk

Kompetencje kierownika Urzędu Stanu Cywilnego przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego

Łódzkie Studia Teologiczne 19, 25-40

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA CZURYK
Akademia Obrony Narodowej w Warszawie

MIROŚLAW KARPIUK
Akademia Obrony Narodowej w Warszawie

KOMPETENCJE KIEROWNIKA URZĘDU STANU CYWILNEGO PRZY ZAWIERANIU MAŁŻEŃSTWA KONKORDATOWEGO

WSTĘP

W każdej kulturze małżeństwo jest instytucją o dużym znaczeniu społecznym. Związek mężczyzny i kobiety wszędzie wykracza poza sferę spraw osobistych i prywatnych, zawsze ma charakter publiczny. Na fundamencie małżeństwa wyrasta instytucja rodziny, a ta stanowi podstawową komórkę życia społecznego. Dlatego małżeństwo i rodzina pozostają w centrum uwagi zarówno państwa, jak i Kościoła. W interesie wspólnoty politycznej i wspólnoty religijnej leży sprawa wypełniania przez rodzinę – ukonstytuowaną przez małżeństwo – właściwych jej funkcji i zadań. Troska o małżeństwo i rodzinę ze strony obydwu wspólnot wyraża się głównie w kształtowaniu odpowiedniego ustawodawstwa. Istnienie warunków sprzyjających trwałości małżeństw prowadzi do ładu społecznego, a rozwój praw rodziny sprzyja wzrostowi dobra wspólnego¹. Wartością rzeczywistą, którą powinna uznawać, propagować i bronić rodzina, jest dobro, nie jest to wyłącznie dobro materialne, którego nie należy ignorować, ale dobro postrzegane jako wartość duchowa, uszlachetniająca człowieka, dobro będące źródłem rozwoju jego osobowości, gwarantujące poszanowanie godności oraz poczucie tożsamości osobistej i społecznej².

Przyczyn wprowadzenia do polskiego porządku prawnego małżeństw kościelnych jest kilka. Pierwszą z nich jest poszanowanie polskiej tradycji, zgodnie z którą małżeństwa powszechnie zawierane są w formie kościelnej. Tradycja ta

¹ Szerzej na temat roli oraz zadań małżeństwa i rodziny Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Wrocław 1995, tenże, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Wrocław 1998.

² M. Karpiuk, *Sukces ekonomiczny a etyka*, Warszawa 2008, s. 44.

jest głęboko zakorzeniona w kulturze polskiej i zachowała ona swą żywotność mimo działań władz państwowych po II wojnie światowej. Drugą racją jest potrzeba współdziałania państwa i Kościoła w dziedzinie poszanowania wartości małżeństwa, które jest początkiem rodziny. Kwestie związane z zawarciem małżeństwa między ochrzczoneymi należą do tzw. spraw mieszanych, czyli takich, które pozostają w zainteresowaniu jurysdykcji i państwa, i Kościoła³. Rozgraniczenie zakresu obu tych jurysdykcji w tej dziedzinie podlegało ewolucji. Państwa katolickie wyznaniowe z reguły uznawały jurysdykcję Kościoła nad małżeństwami między ochrzczoneymi ze względu na ich sakramentalność. Konflikty pojawiły się dopiero wtedy, gdy państwa świeckie, czyli oparte na ideologii skrajnego liberalizmu, odrzuciły założenia doktryn religijnych i przypisały sobie pełną jurysdykcję nad małżeństwami wszystkich swoich obywateli i wprowadziły małżeństwa cywilne. Koncepcja małżeństw cywilnych została wprowadzona przez Francuzów pod wpływem idei rewolucji burżuazyjnej. Usankcjonowała ją ustawa z 1792 r. Koncepcja ta wraz z Kodeksem Napoleona została narzucona prawie w całej Europie⁴.

Z końcem XIX w. papież Leon XIII uznał kompetencje państwa nad małżeństwami zawieranymi także między ochrzczoneymi, ale zastrzegł, że kompetencje te mogą dotyczyć jedynie skutków cywilnych. Stanowisko takie znalazło się w KPK z 1917 r. Natomiast KPK z 1983 r. zawęził kompetencje Kościoła nad małżeństwami między ochrzczoneymi do małżeństw między katolikami oraz do „małżeństw mieszanych”, czyli tych, w których jeden z nupturientów jest katolikiem. Stanowisko kompromisowe pojawiło się także w polityce prawnej państw. Wyrazem tego było uznanie skutków cywilnych małżeństw wyznaniowych. Spotkało się to z aprobatą Stolicy Apostolskiej i dało impuls do zawarcia wielu konkordatów pod koniec XIX i w XX w. Racją uznania skutków cywilnych małżeństw zawartych w formie wyznaniowej jest także poszanowanie wolności sumienia i wyznania w zakresie uzewnętrzniania swoich poglądów religijnych i swojego światopoglądu. Możliwość wyboru sposobu zawarcia małżeństwa daje obywatelom gwarancje poszanowania ich wolności przez państwo. Ludzie wierzący zwykle większą wagę przywiązują do małżeństwa zawartego zgodnie z prawem ich Kościoła, ale jest również dla nich istotne, aby to ich małżeństwo wywarło skutki w prawie cywilnym, stąd uznanie przez państwo tych skutków jest czymś bardzo pozytywnym i pożądanym przez społeczeństwo⁵.

W Polsce w okresie przedkomunistycznym powszechne było zawieranie małżeństw w formie wyznaniowej ze skutkami cywilnymi. Dopiero po II wojnie światowej sytuacja zmieniła się, a władze komunistyczne wprowadziły jako obligato-

³ J. Krukowski, *Konkordat polski. Znaczenie i realizacja*, Lublin 1999, s. 190 i n.

⁴ Interesujące uwagi na temat modeli relacji między państwem i Kościołem, w tym na temat modelu francuskiego (separacji wrogiej), czyni J. Krukowski, *Kościół i Państwo*, Lublin 1993, s. 38 i n.

⁵ J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000, s. 252.

ryjne śluby cywilne. III RP przywróciła normalną sytuację, zgodną z polską tradycją⁶. Ratyfikacja konkordatu z 1993 r. i jego art. 10 otworzyła w Polsce możliwość zawierania małżeństw kościelnych ze skutkami cywilnymi. Dzięki temu, nupturienti mogą dokonać wyboru między zawarciem małżeństwa przed kierownikiem USC a zawarciem go przed duchownym ze skutkami cywilnymi. Jeśli zdecydują się na małżeństwo konkordatowe, bynajmniej nie zwolnią oni w ten sposób od pewnych obowiązków kierownika USC, choć nie on przyjmie od nich przysięgę małżeńską, to i tak będzie miał wiele istotnych funkcji do spełnienia.

Kompetencje, jakich kierownikowi USC udzielił ustawodawca, są rozległe i bardzo ważne do istnienia małżeństwa. Niektóre z nich, jak sporządzenie aktu małżeństwa, mogą wpływać nawet na fakt istnienia lub nieistnienia małżeństwa. W doktrynie istnieje spór, czy sporządzenie tego aktu przez kierownika USC jest przesłanką o charakterze konstytutywnym czy nie. Należy pamiętać, że zawarcie małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi jest przedmiotem zainteresowania nie tylko Kościoła, ale i państwa. Dlatego prawodawca polski określa czynności, jakie w tych warunkach ma spełniać kierownik USC, który jest funkcjonariuszem państwowym i w tej dziedzinie reprezentuje państwo.

1. KOMPETENCJE KIEROWNIKA USC W ZAKRESIE PRZYGOTOWANIA NUPTURIENTÓW DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA KONKORDATOWEGO

W związku z zawieraniem przez nupturientów małżeństw konkordatowych, ustawodawca nałożył pewne zadania na kierownika USC. Przypisanie mu tych zadań wynika z faktu, że małżeństwo należy do tzw. spraw mieszanych i pozostaje w zainteresowaniu nie tylko Kościoła Katolickiego (stąd kompetencje duchownego), ale również państwa. Kierownik USC, będąc urzędnikiem państwowym, reprezentuje ustawodawcę krajowego przy zawieraniu małżeństwa konkordatowego.

Do zadań kierownika USC należy udzielenie osobom zamierzającym zawrzeć małżeństwo pouczenia o doniosłości związku małżeńskiego i poinformowanie ich o przepisach regulujących prawa i obowiązki małżonków, o nazwisku małżonków i ich dzieci. Ma on przeprowadzić czynności zmierzające do ustalenia stanu wolnego kandydatów do zawarcia małżeństwa oraz braku innych przeszkód przewidzianych przez prawo polskie. Po dokonaniu tych czynności kierownik USC wydaje nupturientom zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączonej zawarcie małżeństwa.

⁶ Tamże.

Kierownik USC jako przedstawiciel urzędowy będzie dokonywał oceny zgodności składanych przez nupturientów oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński, składanych w bezpośredniej, następującej po sobie kolejności⁷.

1.1. Pouczenie o doniosłości związku małżeńskiego i o przepisach regulujących prawa i obowiązki małżonków

Kierownik USC ma szereg kompetencji regulujących zawiązanie małżeństwa. Wśród czynności, których ma dokonać przed zawarciem małżeństwa, są takie, które dotyczą każdego małżeństwa i takie, które dotyczą małżeństwa zawieranego przed duchownym. Pouczenie ze strony kierownika USC mają otrzymać wszystkie osoby, które zamierzają zawrzeć małżeństwo. Natomiast pouczenie o doniosłości związku małżeńskiego, przepisach regulujących prawa i obowiązki małżonków wraz z oświadczeniem nupturientów co do ich nazwiska i ich dzieci powinny otrzymać osoby, które zamierzają zawrzeć małżeństwo w trybie przewidzianym w konkordacie. Ten obowiązek kierownika USC dotyczący wyjaśnienia przepisów Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego oraz związanego z regulacją nazwiska małżonka i ich dzieci został nałożony na kierownika USC w art. 3 § 3 KRiO⁸. Kierownik USC, osobom zamierzającym zawrzeć małżeństwo w sposób określony w art. 1 § 2 KRiO⁹, wydaje zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz treść i datę złożonych przed nim oświadczeń w sprawie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci. Chwila wydania takiego zaświadczenia jest najwłaściwsza do dokonania wyjaśnienia, o którym mowa w art. 3 § 3 KRiO. W tym momencie kierownik USC zobowiązany jest udzielić również wyjaśnień w tych sprawach, o których mówią art. 23–30 KRiO. Są to podstawowe przepisy regulujące prawa i obowiązki małżonków¹⁰.

Treść stosunku rodzinno-prawnego między osobami, które wstąpiły ze sobą w związek małżeński, określa zwłaszcza art. 23 KRiO. Małżonkowie mają równe prawa i obowiązki w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia, do wzajemnej pomocy i wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli. Równość praw i obowiązków w małżeństwie oznacza, że żadnemu z małżonków nie przysługuje więcej praw niż drugiemu z nich. Żaden nie ma też więcej obowiązków. Pożycie małżeńskie zawiera się we wspólnocie duchowej, fizycznej i gospodarczej. Obowiązek wzajemnej pomocy nie kończy się na pomocy materialnej, ale polega również np. na wsparciu psychicznym mał-

⁷ M. Czuryk, M. Karpiuk, *Pojęcie małżeństwa w prawie polskim i prawie kanonicznym*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie” 2008, t. II, z. 3–4, s. 70–71.

⁸ H. Haak, *Zawarcie małżeństwa. Komentarz*, Toruń 1999, s. 55.

⁹ Ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tj. Dz.U. z 1975 r. Nr 45, poz. 234 ze zm.

¹⁰ H. Chwyć, *Zawarcie małżeństwa w prawie polskim. Poradnik dla kierowników urzędów stanu cywilnego*, Lublin 1999, s. 17.

żonka. Obowiązek wierności wyklucza dopuszczenie się zdrady przez którąkolwiek ze stron. Warto zauważyć, że za zdradę poczytuje się dokonanie bez zgody męża sztucznego zapłodnienia żony nasieniem innego niż mąż mężczyzny (inseminacja heterologiczna)¹¹. Przez rodzinę, którą małżonkowie założą przez swój związek małżeński, należy rozumieć małżonków i ich wspólne dzieci. SN podkreśla w swoim orzecznictwie, że równouprawnienie małżonków jest jednym z podstawowych uprawnień polskiego prawa rodzinnego.

Artykuł 24 KRiO stwierdza, że regułą jest rozstrzyganie przez małżonków o istotnych dla ich rodziny sprawach. Tylko w braku porozumienia każdy z nich może się zwrócić o rozstrzygnięcie do sądu. Pojęcie „istotnej sprawy” nie jest zdefiniowane, ale przyjmuje się, że zazwyczaj takiego charakteru nie mają sprawy należące do sfery codziennego życia rodziny. W uzasadnieniu postanowienia SN stwierdził, że za istotną sprawę rodziny należy uznać zamiar zmiany miejsca wspólnego zamieszkania przez jednego z małżonków, gdyż taka decyzja ma olbrzymi wpływ na życie rodziny (OSN CP 1972, nr 12, poz. 222). Bardzo istotna jest również kwestia, której dotyczy art. 25 KRiO, związana z oświadczeniem nupturientów co do ich nazwisk i ich dzieci. Kierownik USC musi powiadomić przyszłych małżonków również o art. 26 KRiO, w myśl którego z małżeństwa wynika powinowactwo między małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka. Powinowactwo jest stosunkiem rodzinnoprawnym, który zachodzi między jednym z małżonków a krewnymi drugiego małżonka. W powinowactwie wyróżnia się linie i stopnie określane analogicznie jak w pokrewieństwie. Chwilą powstania powinowactwa jest chwila zawarcia małżeństwa. Nie wygasa ono z ustaniem małżeństwa, np. przez śmierć jednego z małżonków. Stosunek ten wygasa jedynie, jeżeli małżeństwo zostanie unieważnione. Tylko z ważnych powodów sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa pomiędzy powinowatymi, ale co do zasady nie mogą zawrzeć ze sobą małżeństwa powinowaci w linii prostej (art. 14 § 1 KRiO)¹².

Artykuł 29 KRiO mówi, że małżonek może działać za swego współmałżonka w sprawach zwykłego zarządu, gdy istnieje przemijająca przeszkoda dotycząca owego współmałżonka, małżonkowie pozostają we wspólnym pożyciu i nie sprzeciwia się temu małżonek, którego przeszkoda dotyczy. Te trzy przesłanki muszą wystąpić łącznie, aby małżonek mógł działać za swego współmałżonka. Przeszkoda, o której mowa w art. 29 KRiO, jest przeszkodą, która danemu małżonkowi uniemożliwia albo znacznie utrudnia osobiste działanie w sprawach zwykłego zarządu. Przez zarząd należy rozumieć zarząd majątkiem w znaczeniu węższym i szerszym. W węższym – ma się na myśli ogół aktywów majątkowych przysługujących określonej podmiotowi, a w szerszym – zarząd obejmuje całość kształt dotyczących danego majątku czynności prawnych oraz działań faktycz-

¹¹ *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. J. Pietrzykowski, Warszawa 1993, s. 142.

¹² H. Haak, dz.cyt., s. 203 i n.

nych. Działanie w sprawach zwykłego zarządu to nie tylko czynności tego typu *sensu stricto* (np. zbycie określonej rzeczy ruchomej), ale także dokonywanie czynności, które zmierzają do wykonywania zwykłego zarządu (np. pertraktacje zmierzające do zbycia określonej rzeczy ruchomej).

Ważny jest również art. 30, który porusza kwestie odpowiedzialności solidarnej małżonków za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich w sprawach wynikających z zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny¹³.

Przedstawione przepisy KRiO to nie jedyne, które regulują prawa i obowiązki małżonków. Są jeszcze artykuły 31–54 (regulujące stosunki majątkowe między małżonkami), art. 55–61 (regulujące ustanie małżeństwa). Jednak te, które zostały powyżej omówione, mają znaczenie podstawowe i określają główny zakres obowiązków USC

Wyjaśnienie dokonywane wobec nupturientów przez kierownika USC, o którym mowa w art. 3 § 3 KRiO, następuje ustnie. Nie wymaga się sporządzenia protokołu czy innego pisemnego potwierdzenia wypełnienia tego obowiązku. Nieuczynienie zadość temu obowiązkowi nie wpływa na istnienie ani na ważność danego małżeństwa. Jeżeli kierownik USC odmawia przyjęcia oświadczeń o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, to nie spoczywa na nim obowiązek z art. 3 § 3 KRiO Obowiązek poinformowania osób zamierzających zawrzeć małżeństwo podlegające prawu wewnętrznemu Kościoła albo innego związku wyznaniowego o treści podstawowych przepisów prawa polskiego, dotyczących zawarcia małżeństwa i jego skutków, spoczywa nie tylko na kierowniku USC, ale również odpowiednio na duchownym. Zgodnie z art. 62a ustawy Prawa o aktach stanu cywilnego¹⁴ ma to być duchowny uprawniony do przyjęcia od osób zawierających związek małżeński oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu¹⁵.

1.2. Przyjęcie oświadczenia o nazwiskach małżonków i ich dzieci

Kierownik USC przyjmuje od przyszłych małżonków oświadczenia w sprawie ich nazwisk i ich dzieci. Przepisy dotyczące tej kwestii (art. 25 KRiO i art. 88 KRiO) zmierzają do zapewnienia obojgu małżonkom pełnego równouprawnienia. Przepis art. 25 KRiO stanowi, że o nazwisku decyduje wyłącznie wola zainteresowanego. Dlatego też w razie braku oświadczeń o nazwisku, każdy z małżonków, zachowuje swoje dotychczasowe nazwisko. Osoby, które chcą zawrzeć małżeństwo wyznaniowe wywierające skutki w prawie polskim zobowiązane są podjąć decyzje, co do ich przyszłych nazwisk przed sporządzeniem zaświadczenia dla duchownego. Dlatego, jeśli wahają się co do wyboru nazwisk, kierownik USC nie

¹³ Tamże, s. 221 i n.

¹⁴ Ustawa z dnia 29 września 1986 r. Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. Nr 36 poz. 180 ze zm.

¹⁵ Tamże, s. 56–57.

powinien wydawać zaświadczenia i dać im czas do namysłu.¹⁶ Oświadczenie w sprawie nazwisk, składane przez przyszłych małżonków, jest oświadczeniem woli w rozumieniu art. 60 k.c.¹⁷ Oświadczenie to, gdy chodzi o małżeństwo z art. 1 § 2 KRiO, może być złożone najpóźniej bezpośrednio przed sporządzeniem przez kierownika USC zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Oświadczenie to składa się przed tym kierownikiem USC, który jest uprawniony do wydania zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Artykuł 12 ust. 2 asc stwierdza, że kompetentny będzie tu kierownik USC miejsca zamieszkania jednej z osób zamierzających zawrzeć małżeństwo konkordatowe. Po zawarciu małżeństwa oboje małżonkowie mogą nosić wspólne nazwisko; każdy z małżonków może nosić swoje dotychczasowe nazwisko; jeden z małżonków może nosić swoje dotychczasowe nazwisko, a drugi swoje dotychczasowe nazwisko połączone z dotychczasowym nazwiskiem tego małżonka, który zachował swoje dotychczasowe nazwisko; każdy z małżonków może nosić swoje dotychczasowe nazwisko połączone z dotychczasowym nazwiskiem współmałżonka. Zwrotu „nazwisko dotychczasowe” używa się jako określenia nazwiska rodowego (nazwisko rodowe – to nazwisko nabyte przez urodzenie, według reguł określonych w KRiO)¹⁸. Może to być także nazwisko uzyskane w wyniku zawarcia poprzedniego małżeństwa, nazwisko otrzymane po przysposobieniu albo nazwisko zmienione przed zawarciem danego małżeństwa w trybie ustawy z 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk¹⁹. Nazwisko utworzone przez połączenie nie może składać się z więcej niż dwóch członów. Wybór członów należy do małżonka, który dokonuje zmiany nazwiska. Jeżeli po zawarciu małżeństwa każdy z małżonków ma zamiar pozostać przy swoim dotychczasowym nazwisku, to nie zachodzi konieczność składania przez nich oświadczeń w sprawie ich nazwisk. Gdy tylko jeden z małżonków zamierza zachować swoje dotychczasowe nazwisko, tylko on nie musi składać odpowiedniego oświadczenia. O wszystkich tych sytuacjach kierownik USC na podstawie art. 3 § 3 KRiO ma obowiązek poinformować osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo w sposób określony w art. 1 § 1 i § 2 KRiO²⁰.

Należy zwrócić również uwagę na fakt, że nupturieni obok oświadczenia o swoich przyszłych nazwiskach zobowiązani są złożyć oświadczenie w tym samym czasie i w tej samej formie o nazwiskach ich wspólnych dzieci. Kwestia ta uregulowana jest w art. 88 KRiO. Jeżeli istnieje domniemanie, że dziecko pochodzi od męża matki to nosi ono jego nazwisko, chyba że małżonkowie oświadczą, że dziecko będzie nosiło nazwisko matki. Taką samą zasadę stosuje się do nazwiska dziecka, którego rodzice zawarli małżeństwo po jego urodzeniu. Jeżeli nato-

¹⁶ H. Chwyć, dz.cyt., s. 38.

¹⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.

¹⁸ H. Haak, dz.cyt., s. 213.

¹⁹ Dz.U. z 1963 r. Nr 59, poz. 328 ze zm.

²⁰ H. Haak, dz.cyt., s. 210 i n.

miast rodzice zamierzają zawrzeć małżeństwo po ukończeniu przez dziecko 13 lat to do zmiany nazwiska dziecka potrzebne jest także wyrażenie zgody przez dziecko osobiście. Te oświadczenia składane są jednocześnie z oświadczeniami w sprawie nazwisk przyszłych małżonków.

1.3. Przeprowadzenie czynności stwierdzających brak przeszkód przewidzianych przez prawo polskie

Jednym z obowiązków, które kierownik USC ma spełnić w fazie przygotowań do zawarcia małżeństwa w zwyczajnych warunkach, jest przeprowadzenie czynności zmierzających do ustalenia stanu wolnego kandydatów do zawarcia małżeństwa oraz stwierdzenie braku innych przeszkód przewidzianych przez prawo polskie (art. 3 KRiO)²¹. Osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo powinny złożyć kierownikowi USC dokumenty niezbędne do zawarcia małżeństwa, które określają odrębne przepisy. Te przepisy zostały zawarte w prawie o aktach stanu cywilnego. Artykuł 54 ust. 1 asc zobowiązuje osobę zamierzającą zawrzeć małżeństwo do przedstawienia dokumentu tożsamości i złożenia odpisu skróconego aktu urodzenia, a także dowodu ustania lub unieważnienia małżeństwa, jeżeli pozostawała poprzednio w związku małżeńskim albo nieistnienia małżeństwa, jeżeli postępowanie o ustalenie nieistnienia małżeństwa toczyło się wobec tej osoby. Osoba taka powinna również złożyć pisemne oświadczenie, że nie wie o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Jeżeli przepisy KRiO tego wymagają, należy złożyć również zezwolenie na zawarcie małżeństwa. Osoba, która zamierza zawrzeć małżeństwo konkordatowe, chcąc uzyskać zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, nie składa odpisu skróconego aktu stanu cywilnego, gdy został on sporządzony w tym USC, którego kierownik ma wydać owo zaświadczenie. Zapewnienie nupturienta o tym, że nie wie o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa jest oświadczeniem wiedzy. Okolicznościami, które wyłączają zawarcie małżeństwa są przeszkody małżeńskie przewidziane w art. 10–16 KRiO, chyba że dana przeszkoda zostanie usunięta przez zezwolenie sądu na zawarcie małżeństwa²². Oświadczenia składane przez zainteresowane osoby, w myśl art. 54 ust. 1 asc, mają być obligatoryjnie złożone w formie pisemnej. Wymagane jest tu stwierdzenie własnoręczności podpisu nupturienta²³.

Kierownik USC w postępowaniu poprzedzającym zawarcie małżeństwa ma stwierdzić brak przeszkód przewidzianych prawem polskim. Powinien on w związku z tym wziąć pod uwagę katalog przeszkód, określony w ustawie z 24 lipca 1998 r. o zmianie ustawy – kodeks rodzinny i opiekuńczy, kodeks postępowania

²¹ J. Krukowski, *Konkordat polski...*, s. 220.

²² H. Haak, *dz.cyt.*, s. 43 i n.

²³ Tamże, s. 45.

cywilnego, prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw²⁴, w związku z potrzebą dostosowania go do art. 10 konkordatu. W związku z ratyfikacją konkordatu polski ustawodawca wprowadził do KRiO nowe przepisy dotyczące wad oświadczenia woli osób zawierających małżeństwo oraz zmienił przepisy dotyczące obniżenia wieku do zawarcia małżeństwa. Zmianę przepisów co do granicy wieku uzasadnia art. 33 ust. 1 Konstytucji RP, która gwarantuje równouprawnienie kobiet i mężczyzn, a także wskazuje na potrzebę dostosowania prawa polskiego do standardu międzynarodowego określonego w Konwencji Nowojorskiej, która dla obu płci stawia wymóg ukończenia 18 lat. Wyjątkowo, kobieta, która ukończyła 16 lat i jest w ciąży może za zgodą sądu opiekuńczego zawrzeć wcześniej związek małżeński. Sąd opiekuńczy zobowiązany jest jednak ustalić, czy udzielenie takiej zgody będzie odpowiadało dobru zakładanej rodziny. Możliwość obniżenia granicy wieku nie dotyczy mężczyzn²⁵.

Przeszkoda wieku w prawie kanonicznym jest pojmowana inaczej niż w prawie polskim. W prawie kanonicznym jest ona w pewnym zakresie pojmowana jako przeszkoda zrywająca, czyli powodująca nieważność małżeństwa, a w pewnym zakresie tylko jako przeszkoda zabraniająca godziwego zawarcia małżeństwa. Nieważność małżeństwa kanonicznego powoduje naruszenie zakazu zawarcia małżeństwa przez kobietę, która nie ukończyła 14 lat, a mężczyznę, który nie ukończył 16 lat (kan. 1083 § 1). Tak niska granica wieku spowodowana jest uniwersalnym charakterem przepisów KPK. Mają one regulować stosunki między katolikami różnych krajów, kultur i klimatów. Dlatego KPK upoważnia Konferencję Episkopatu danego kraju do podwyższenia tej granicy. Konferencja Episkopatu Polski zrównała tę granicę z przepisami prawa polskiego.

Katalog przeszkód nieważności małżeństwa obejmuje przeszkody: nieosiągnięcie wymaganego wieku (art. 10 KRiO); całkowite ubezwłasnowolnienie jednego lub obojga nupturientów (art. 11 KRiO); choroba psychiczna lub niedorozwój umysłowy (art. 12 KRiO); pokrewieństwo oraz powinowactwo (art. 14 KRiO); istnienie między nupturientami stosunku przysposobienia (art. 15 § 1 KRiO); istnienie stanu wyłączającego świadome wyrażenie woli przez osobę składającą oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński (art. 15¹ § 1 pkt 1); oświadczenie woli pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony (art. 15¹ § 1 pkt 2); bezprawną groźbę wywartą przez drugą osobę lub osobę trzecią (art. 15¹ § 1 pkt 3); pozostawanie w związku małżeńskim – bigamia (art. 13 KRiO). KPK przewiduje znacznie szerszy katalog okoliczności powodujących nieważność małżeństwa lub zabraniających godziwe zawarcie małżeństwa sakramentalnego (kan. 1073–1094). KPK przewiduje przeszkody zrywające (kan. 1073–1094), wady zgody małżeńskiej (kan. 1095–1103) oraz brak kanonicznej formy zawarcia małżeństwa (kan. 1108).

²⁴ Dz.U. Nr 117, poz. 757.

²⁵ J. Krukowski, *Polskie prawo...*, s. 264.

Do przeszkód zrywających zalicza się: brak wymaganego wieku, niezdolność płciową, istniejący węzeł małżeński, różną wiarę nupturientów, święcenia, publiczny ślub czystości, uprowadzenie, małżonkobójstwo, pokrewieństwo, powinowactwo, przyzwoitość publiczną, pokrewieństwo prawne. Natomiast jako wady zgody małżeńskiej wylicza się brak dostatecznego używania rozumu, brak rozeznania co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich, niezdolność psychiczną do przyjęcia istotnych praw i obowiązków małżeńskich, błąd co do osoby, podstępne wprowadzenie w błąd co do istotnych przymiotów osoby współmałżonka, zgodę pozorną, zgodę warunkową, przymus i bojaźń ciężką²⁶.

Kanoniczne przeszkody małżeńskie mogą wynikać z naturalnego lub pozytywnego prawa Bożego bądź są ustanowione przez Kościół. W pierwszym przypadku dotyczą one zarówno ludzi ochrzczonych, jak i nie ochrzczonych, a w drugim – tylko ochrzczonych (kan. 1075 § 2), a konkretnie tylko katolików, gdyż prawo kanoniczne nie dotyczy niekatolików (kan. 11, 1059). Przeszkody małżeńskie mogą być publiczne lub tajne. Są publiczne, gdy ich istnienie można udowodnić w zakresie zewnętrznym, w przeciwnym razie są tajne. Mogą one być publiczne ze swej natury, np. przeszkody pokrewieństwa, powinowactwa czy święceń kapłańskich, jeśli znane są ogółowi. Przeszkoda tajna również może nią być ze swej natury, np. przeszkoda niemocy płciowej. Przeszkody mogą być bezwzględne, tzn. uniezdolniają do zawarcia małżeństwa z każdą osobą, np. przeszkoda święceń kapłańskich, lub względne, które uniezdolniają do zawarcia małżeństwa tylko z pewną osobą, np. przeszkoda pokrewieństwa. Istnieją również takie przeszkody, od których Kościół zwykł dyspensować oraz takie, od których nie można uzyskać dyspensy, np. od przeszkody pokrewieństwa w linii prostej i w drugim stopniu linii bocznej. Ze względu na czas trwania, prawo kanoniczne zna przeszkody czasowe, z którego upływem one ustają (np. przeszkoda wieku) lub trwałe. Istnieje też podział ze względu na czas ukazania się przeszkody – uprzednia (pojawia się przed zawarciem małżeństwa i istnieje w chwili ślubu) lub następcza (pojawia się po zawarciu małżeństwa). Tylko najwyższa władza kościelna, czyli papież i sobór powszechny, może ustanawiać przeszkody. Jedynie oni mogą autentycznie wyjaśniać, kiedy prawo Boże zabrania lub rozrywa małżeństwo (kan. 1075 § 1) oraz ustanowić inne przeszkody dla katolików²⁷. Czynności stwierdzające brak przeszkód wynikających z prawa polskiego, które dokonywane są przez kierownika USC stanowią gwarancję prewencyjną ważnego zawarcia małżeństwa²⁸.

²⁶ Interesujące uwagi na temat przeszkód małżeńskich w prawie polskim oraz porównanie tych przeszkód w Kodeksie Prawa Kanonicznego z przeszkodami w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich czyni L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s. 233 i n.

²⁷ Więcej na temat przeszkód w prawie kanonicznym T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*, t. III, *Prawo małżeńskie*, Olsztyn 1996, s. 115 i n.

²⁸ J. Krukowski, *Polskie prawo...*, s. 265 i n.

1.4. Wydanie zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa

Podczas debaty wokół ratyfikacji konkordatu zauważono, że polski ustawodawca będzie musiał ustalić normy kompetencyjne określające, kto i w jakim trybie ma stwierdzić, czy między osobami zamierzającymi zawrzeć małżeństwo nie ma przeszkód przewidzianych przez prawo polskie. Konkordat bowiem nie wypowiedza się w tej kwestii. W podjętych rozważaniach zastanawiano się, czy podmiotem tym ma być duchowny czy kierownik USC. Kompetencje w tej materii różnicowano w zależności od sytuacji: zwyczajnej i w niebezpieczeństwie śmierci²⁹. W sytuacji zwyczajnej stwierdzenie braku przeszkód wynikających z prawa polskiego następuje na podstawie zaświadczenia wydanego przez kierownika USC miejsca zamieszkania jednej z osób wstępujących w związek małżeński. Zaświadczenie to powinno zawierać wszystkie dane potrzebne do sporządzenia aktu małżeństwa (art. 27 ust. 1 pkt 4 asc). Organem kompetentnym do wydania wzoru takiego zaświadczenia jest minister do spraw wewnętrznych i administracji. Przepisy te zostały wydane w rozporządzeniu ministra spraw wewnętrznych i administracji z 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczania oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów³⁰. Przed wydaniem zaświadczenia nupturienti zobowiązani są przedstawić i złożyć kierownikowi USC dokumenty niezbędne do zawarcia małżeństwa konkordatowego (art. 54–55 asc) oraz pisemne zapewnienie o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa i oświadczenie o wyborze nazwiska małżonków i ich dzieci³¹. Po otrzymaniu wszystkich wymaganych dokumentów, oświadczeń i stwierdzeniu braku przeszkód kierownik USC sporządza na druku urzędowym cztery egzemplarze zaświadczenia. Trzy z nich wydaje za pokwitowaniem jednemu z nupturientów. Zaświadczenie powinno być przez nupturienta przeczytane i sprawdzone. Aby uchronić wydane zaświadczenie przed ewentualnymi przeróbkami, poprawkami lub zniszczeniem, kierownik USC powinien włożyć je do koperty, którą następnie zakleja i opieczętowuje pieczęcią adresową.

Kierownik USC, ustalając termin wydania zaświadczenia, powinien pamiętać, że wiążą go terminy przewidziane przez kodeks postępowania administracyjnego. Przed wydaniem zaświadczenia musi on bezwzględnie sprawdzić zgodność wszystkich danych wpisanych do zaświadczenia ze złożonymi odpisami aktów stanu cywilnego. To zaświadczenie musi być bezbłędne, gdyż będzie ono wy-

²⁹ J. Krukowski, *Konkordat polski...*, s. 216 i n.

³⁰ Dz.U. Nr 136, poz. 884.

³¹ A. Mezglewski, *Uzyskanie skutków cywilnych małżeństwa konkordatowego*, w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 353 i n.

łączną podstawą sporządzenia aktu małżeństwa³². Niekiedy zdarzają się problemy przy wyborze nazwisk małżonków. Nupturienti muszą podjąć o tym decyzję już przed wydaniem zaświadczenia. Ponieważ od wydania owego zaświadczenia do zawarcia małżeństwa zwykle upływają 2–3 miesiące, decyzja o wyborze nazwisk może ulec zmianie. Duchowny nie ma prawa sam dokonywać jakichkolwiek zmian w tej materii. Dlatego bardzo ważne jest, aby kierownik USC wyjaśnił tę sprawę nupturientom, a gdy zauważy, że nie są oni do końca przekonani, jaką podjąć decyzję, powinien pozostawić im kilkudniowy czas do namysłu, aby w zaświadczeniu można było wpisać uzgodnione już nazwiska. Jeżeli jednak po wydaniu zaświadczenia, a przed zawarciem małżeństwa, nupturienti zmieniają zdanie co do wyboru nazwisk i duchowny zwróci im wszystkie egzemplarze zaświadczenia, kierownik USC może przepisać zaświadczenie, a anulować poprzednie i przyjąć nowe oświadczenie o nazwisku. Zapobiegnie to zmianie nazwisk w trybie administracyjnym i ewentualnym spięciem już na początku nowej drogi życiowej.

Zaświadczenie jest ważne trzy miesiące od daty wystawienia. Gdy w ciągu tych trzech miesięcy małżeństwo nie zostało zawarte, kierownik USC winien wydać nowe zaświadczenie, bez żądania po raz drugi dokumentów, chyba że upływa długi okres, wówczas żąda on zapewnienia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa³³. Kierownik USC ma obowiązek udzielić nupturientom informacji o dalszych czynnościach koniecznych do zawarcia małżeństwa. Winien on poinformować, że: wszystkie egzemplarze zaświadczenia należy dostarczyć duchownemu; w zaświadczeniu nie wolno dokonywać jakichkolwiek zmian; nupturienti zobowiązani są poinformować duchownego, iż złożą oświadczenie, że chcą jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu; przed lub po ceremonii ślubnej powinni podpisać zaświadczenie o zawarciu małżeństwa; świadkami mogą być osoby pełnoletnie; zaświadczenie o zawarciu małżeństwa duchowny powinien przekazać do USC miejsca zawarcia małżeństwa w terminie pięciu dni (mogą prosić duchownego, aby uczynił to jak najszybciej); otrzymują odpisy aktu małżeństwa dopiero po sporządzeniu aktu w USC; datą zawarcia małżeństwa wpisana do aktu małżeństwa będzie dzień zawarcia małżeństwa przed duchownym.

Istnieje również możliwość zawarcia małżeństwa konkordatowego bez zaświadczenia kierownika USC, ale tylko w razie zaistnienia niebezpieczeństwa śmierci po stronie jednego z przyszłych małżonków. Alternatywę taką daje art. 9 § 2 KRiO, który stwierdza, że w razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron, oświadczenia przewidziane w art. 1 § 2 mogą być złożone przed duchownym bez przedstawienia zaświadczenia sporządzonego przez kierownika USC, stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie mał-

³² H. Chwyć, dz.cyt., s. 19.

³³ Tamże, s. 20.

żeństwa. W takim wypadku strony składają przed duchownym zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. W Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z 22 października 1998 r.³⁴ w nr 26 dodano, że duchowny obecny przy zawarciu takiego małżeństwa powinien sporządzić odpowiednie zaświadczenie, na którym należy zaznaczyć, że małżeństwo zostało zawarte zgodnie z art. 9 § 2 KRiO Po imieniu i nazwisku duchownego podaje się formułę, że duchowny ten był w zastępstwie proboszcza, obecny przy małżeństwie zawartym w niebezpieczeństwie śmierci.

1.5. Odmowa wydania zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa

Jeżeli kierownik USC dowiedział się, że zachodzą okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa, czyli przeszkody, których wystąpienie może uzasadniać unieważnienie małżeństwa, jego obowiązkiem jest odmówienie wydania zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Gdy będzie miał on wątpliwości, musi zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte³⁵. Jego źródłem informacji na temat okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa mogą być własne wiadomości (i to zarówno o charakterze prywatnym, jak i urzędowym), a także informacje od osób trzecich lub urzędów. Kierownik USC może ustnie odmówić wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 4¹ KRiO Natomiast o przyczynach odmowy musi osobę zainteresowaną powiadomić pisemnie (art. 7 ust. 2 asc), wraz z tym powiadomieniem musi uzasadnić swoją odmowę. Osoba zainteresowana może w terminie czternastu dni od doręczenia jej pisma od kierownika USC wystąpić z wnioskiem do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę USC o rozstrzygnięcie, czy okoliczności przedstawione przez kierownika USC uzasadniają odmowę dokonania powyższych czynności. Wystąpienie z takim wnioskiem nie jest jednak możliwe, jeżeli sąd na wniosek kierownika USC złożony na podstawie art. 5 KRiO rozstrzygnął, że małżeństwo nie może być zawarte (art. 7 ust. 3 asc). Prawomocne postanowienie sądu uwzględniającego wniosek osoby zainteresowanej wiąże kierownika USC o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte. Kierownik USC zwraca się do sądu, gdy nie ma pewności (ma wątpliwości) co do tego, czy zachodzą okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa³⁶.

³⁴ Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dotycząca małżeństw konkordatowych, Biuletyn Prasowy KAI 1998, nr 90.

³⁵ H. Haak, dz.cyt., s. 71.

³⁶ Tamże, s. 71–73.

2. SĄDOWA KONTROLA DECYZJI ADMINISTRACYJNYCH KIEROWNIKA USC ZWIĄZANYCH Z ZAWarciEM MAŁŻEŃSTWA KONKORDATOWEGO

Kierownik USC ma prawo odmówić wydania nupturientom zaświadczenia, które stwierdza brak przeszkód do zawarcia małżeństwa. Może również odmówić sporządzenia aktu małżeństwa. Jego działanie musi jednak mieć odpowiednie podstawy prawne i faktyczne. Nie oznacza to jednak, że jest on nieomylny, a jego odmowa jest ostateczna. Każda z osób zainteresowanych (nupturienti), gdy nie zgadza się z decyzją kierownika USC, może w odpowiednim terminie zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie. Artykuł 7 ust. 2 asc gwarantuje sądową kontrolę rozstrzygnięć kierownika USC związanych z zawarciem małżeństwa, w tym decyzji związanych z zawarciem małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi. Jeżeli kierownik USC odmawia:

- przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński;
- wydania zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa w art. 4¹ KRiO;
- wydania zezwolenia na zawarcie małżeństwa przed upływem terminu, o którym mowa w art. 4 KRiO;
- sporządzenia aktu małżeństwa zawartego zgodnie z art. 1 § 2 KRiO,

powiadamia na piśmie osobę zainteresowaną o przyczynach odmowy. Osoba zainteresowana w terminie czternastu dni od dnia doręczenia jej pisma kierownika USC może wystąpić z wnioskiem do sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę USC o rozstrzygnięcie, czy okoliczności przedstawione przez kierownika USC uzasadniają odmowę dokonania czynności. Prawomocne postanowienie sądu wiąże kierownika USC

Kierownik USC może ustnie odmówić przyjęcia oświadczeń, wydania zaświadczenia czy sporządzenia aktu małżeństwa. W każdym jednak wypadku jest zobowiązany zawiadomić na piśmie osobę zainteresowaną o przyczynach odmowy.

Kierownik USC, który dowiedział się o istnieniu okoliczności wyłączającej zawarcie planowanego małżeństwa, w razie wątpliwości ma obowiązek zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte. O rozstrzygnięcie to kierownik USC zwraca się zatem wtedy, gdy ma wątpliwości, co do tego, czy zachodzą okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa. Wyłącznie kierownik USC jest legitymowany do tego, aby wystąpić do sądu z wnioskiem, o którym wyżej mowa. Uprawnienia takiego nie mają ani osoby zamierzające zawrzeć związek małżeński, ani osoby trzecie. Prawomocne postanowienie sądu w tej sprawie wiąże kierownika USC³⁷. Nikt, łącznie z nupturientami, nie może składać wniosku do sądu o ponowne rozpatrzenie sprawy (7 ust. 3 asc).

³⁷ Tamże, s. 74.

Po otrzymaniu pisemnej odmowy wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 4¹ KRiO, albo sporządzeniu aktu małżeństwa przez kierownika USC, osoba zainteresowana składa w ciągu czternastu dni wnioski do sądu o rozstrzygnięcie. Sąd wydaje postanowienie po przeprowadzeniu rozprawy (art. 564 k.p.c.³⁸).

Sporządzony przez kierownika USC akt małżeństwa, mimo niezachowania określonych ustawowo warunków, czy po upływie pięciodniowego terminu może być zaskarżony do sądu przez każdego, kto ma w tym interes prawny. Tytułem takiej skargi będzie powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa (art. 2 KRiO)³⁹. W sytuacji takiej małżeństwo uznaje się za nieistniejące w prawie polskim, choć sporządzono akt małżeństwa w USC. Dopiero jednak wyrok stwierdzający nieistnienie małżeństwa jest dowodem potwierdzającym, że małżeństwo faktycznie nie zaistniało. Na podstawie odpisu prawomocnego wyroku unieważniającego małżeństwo kierownik USC wnosi wzmiankę w akcie małżeństwa. Prawomocny wyrok orzekający nieistnienie małżeństwa jest wyrokiem deklaratywnym i działa (*ex tunc*). Oznacza to, że małżeństwa nie było od początku ze wszystkimi tego konsekwencjami. Gdyby dzieci zrodzone z takiego małżeństwa miały akty urodzenia – prawnie są one dziećmi pozamałżeńskimi – ich akty urodzenia podlegają sprostowaniu w sądzie rejonowym. Wykreślone z nich zostają dane o ojcu i zmienia się nazwisko dzieci jeśli mają je po „mężu” matki. Nie ma też powinowactwa ani obowiązku alimentacyjnego. Jak widać skutki są bardzo istotne i mogą być bardzo dotkliwe, dlatego jest bardzo ważne, by małżeństwo było zawarte prawidłowo i aby spełnione były wszystkie wymagane przesłanki do sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika USC⁴⁰.

Decyzja kierownika USC o odmowie dokonania powyższych czynności, podlega kontroli sądowej. Zatem decyzja kierownika USC nie zamyka drogi odwoławczej, dopiero rozstrzygnięcie sądu ma charakter definitywny i dla wszystkich zainteresowanych jest wiążące.

ZAKOŃCZENIE

Rodzina powstała dzięki sakramentalnemu związkowi małżeńskiemu. Dlatego też obok wartości naturalnych przekazane zostały jej wartości nadnaturalne, a te szczególnie wartości sakramentalne, spośród wszystkich społeczności ludzkich, może osiągnąć tylko rodzina. Stąd rodzina chrześcijańska, jako źródło życia, środowisko wychowania i podstawa istnienia oraz rozwoju społecznego ma szczególne znaczenie, ponieważ wnosi do życia społecznego również wartości moralne o charakterze nadprzyrodzonym⁴¹.

³⁸ Ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.

³⁹ J. Krukowski, *Polskie prawo...*, s. 280.

⁴⁰ H. Chwyć, dz.cyt., s. 16.

⁴¹ Zob. Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994, s. 406.

Małżeństwo i rodzina są w Polsce podniesione do rangi konstytucyjnej, co świadczy o ich roli w demokratycznym państwie⁴².

Zwraca się uwagę na istnienie potrzeby dowartościowania ojca w rodzinach chrześcijańskich. Również w obszarze działania instytucji świeckich ważnym zadaniem jest troska o kształt rodziny, w której ojciec i mąż ma swoje miejsce podobnie jak żona i matka, a potem kolejno dzieci i starsze pokolenie. Nie można oderwać roli ojca w rodzinie od ról pozostałych jej członków. Właściwa koncepcja relacji pomiędzy mężem i żoną w chrześcijańskim małżeństwie, ojcem i matką w chrześcijańskiej rodzinie pozwala odnaleźć się zarówno mężczyźnie, jak i kobiecie bez potrzeby odwracania ról. Zwrócenie uwagi na rodzinę pozwala na właściwe zajęcie się formacją chrześcijańską młodzieży⁴³.

Każda rodzina spełnia specyficzną funkcję społeczną i nie ma tożsamości między funkcjami społecznymi poszczególnych rodzin. Każda z nich ma sobie właściwe zadania do zrealizowania, które zależą w szczególności od jej wielkości, wieku jej członków, stanowisk, jakie oni zajmują. Występuje tu zmienność funkcji. Znaczenie rodziny uwydatnia się w ogromnej roli, jaką powinna ona spełniać w społeczeństwie i państwie. Jest ona ogniwem pośrednim między obywatelem a państwem.

Rodzina jako wspólnota wychowania daje jednostce pierwsze możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, z którym się dzięki niej identyfikuje. Występuje tu kształtowanie świadomości i osobowości młodego człowieka, który na łonie rodziny wyrabia swój światopogląd i tworzy osobisty kodeks wartości, który ma obowiązywać w społeczeństwie.

COMPETENCE OF A REGISTRAR WHILE SOLEMNISING AND REGISTERING A CONCORDAT MARRIAGE

Summary

The article describes to civil officer's responsibilities in the process of contracting an ecclesiastical marriage referring to polish law. The article shows his role in establishing any obstacles in establishing a marriage, according to polish law. The head of civil office as an organ of public administration enjoys very wide competence in the process of contracting a marriage. He ratifies the marriage as a public government's authority.

Słowa kluczowe: prawo małżeńskie, prawo cywilne, małżeństwo konkordatowe

⁴² M. Karpiuk, M. Czuryk, *Polityka prorodzinna państwa*, „Problemy Prawnicze” 2008, nr 8, s. 25.

⁴³ Z. Kiernikowski, *Posłuszeństwo Ewangelii. Eucharystia*, Siedlce 2002, s. 23 i n.